

KNJIŽNA OCENA

Miroslav Ružica: Socijalna politika - Kritika teorijskih osnov, VŠSR, Beograd 1995

Knjige dr. Miroslava Ružice, Socijalna politika - Kritika teorijskih osnov, je pri nas ena prvih, ki se poglobljeno ukvarja s teoretičnimi problemi socialne politike in socialnega dela. Knjiga je zanimiva za vse, ki se ukvarjajo s socialno politiko in socialnim delom, ker ob prikazu različnih teoretičnih izhodišč odkriva idejno in politično ozadje ukrepov, ki jih naša socialna politika včasih prevzema premalo kritično.

Vsebina je razdeljena na dva dela. Prvi vsebuje prikaz nekaterih koncepcij socialne politike, drugi pa opis prakse sodobne socialne politike v izbranih deželah.

Avtorjeva temeljna teza, je, da "mora vsaka zamisel o socialni politiki izhajati iz strateškega izbora in konceptualizacije družbenih vrednot, na katerih utemeljuje, usmerja in delno uresničuje svojo prakso" (str. 7). Sam je izbral naslednje: družbenskost, družbene potrebe, socialna varnost, družbenska integracija in solidarnost.

Interpretacije pojma in družbenih funkcij socialne politike klasificira po pripadnosti avtorjev družbeno-idejnim gibanjem. Razdeli jih na tri glavne skupine ter na podskupine in vsako predstavi s kratkim "geslom".

Meščanska konzervativno-liberalna tradicija: od odklanjanja in prisiljenega sprejemanja do socialne politike kot izraza skupnosti. Sem šteje antikolektiviste (Friedrich Hayek, Milton Friedman), ki se zavzemajo za zmanjšanje družbenih funkcij na socialnem področju, zmanjšanje sredstev zanje ter za prenašanje nalog na privatne in prostovoljne organizacije ter lokalne skupnosti. Konzervativni pristop (Irving Kristol, Nathan Glazer) ugotavlja, da socialna

politika slebi vlogo tradicionalnih institucij, kot so družina, sosedstvo, prostovoljne organizacije ipd., kar povzroča, da so lju vedno bolj odvisni od države. Tsko socialna politika z reševanjem ene vrste problemov ustvarja nove. Socialna administracija ali empiričnopragmatični pristop (Penelope Hall) izhaja iz socialne politike kot področja delovanja, ne pa iz kakega koncepta. Razvija multidisciplinarni pristop, ki naj bi bil izraz nemoči, kako pojasniti dejanske pojave. Po teoriji konvegence je socialna politika funkcionalni proizvod industrializacije (Clark Kerr, S.M. Lipset). V okviru teorije konvergence imata posebno mesto Harold Vilensky in Charles Lebeaux, ki sta prva formulirala danes splošno sprejeta modela socialne politike: rezidualni in institucionalni.

Socialnodemokratsko stališče: mit in meje "države blagostanja". Sem uvršča najprej Richarda Titmusa s socialno politiko in idejo "dobre družbe". Dobra družba je po Titmusu tista, ki je dobro normativno integrirana in v kateri prevladuje kolektivna zavest, ki jo sprejema večina. Titmus je formuliral tri modele socialne politike, in sicer: rezidualni ali selektivni, po katerem institucije socialnega skrbstva (socijalno staranje) nastopijo le takt, kadar individualnih potreb ni mogoče zadovoljiti z "navrnima ksnsloma": tržiščem in družino. Industrijski model poudarja vlogo socialne politike kot funkcionalnega dodatka ekonomiji in jo omejuje na aktivno delovno silo. Institucionalno redistributivni model pa vidi socialno politiko kot temeljno integracijsko institucijo v družbi, ki zagotavlja univerzalne usluge izven tržišča na principu potreb. Titmus se zavzema za slednji model. Poleg Titmusa uvršča v socialnodemokratski okvir še T. H. Marshalla s formulo: državljanski status (citizenship) in socialna politika ter Davida Gila, po katerem socialna politika ni enotna in koherentna koncepcija, ampak gre za vrsto socialnih politik, ki so parcialne konceptualizacije določene prakse.

Najzanimivejši je izbor tretje skupine avtorjev, ki jih Ružica združi pod naslovom "Marksistična perspektiva": Država blagostanje kot kapitalistična prevara ali zmaga delavskega razreda. Predstavi avtorje, ki izpolnjujejo dva pogoja: da so uveljavljeni predstavniki

sodobne marksistične misli in da so njihova dela relevantna za konceptualizacijo predmeta in družbenih funkcij socialne politike. Pri večini marksističnih piscev je analiza socialne politike stranski proizvod širših analiz o družbenih procesih in odnosih ali o funkcijah sodobne države.

Premisa Jamesa O'Connorja je, da mora kapitalistična država izpolnjevati dve temeljni in pogosto kontradiktarni funkciji: akumulacijo in legitimizacijo. Državni izdatki so dvojne vrste: družbeni kapital in družbeni stroški. Družbeni kapital služi akumulaciji in obsega družbene investicije in družbeno potrošnjo. V slednjo uvršča tudi socialno zavarovanje, ki povečuje reprodukativno sposobnost delovne sile in zmanjšuje stroške dela. Družbeni stroški (social expenses) pa so projekti in usluge, namenjeni vzdrževanju družbene harmonije, to je legitimizacije družbenih odnosov. Tipični družbeni strošek je socialna politika (welfare system).

Misel Iana Gougha je okarakterizirana z dilemo: država blagostanja-agencija represije ali zagotavljanje človeških potreb? Državo blagostanja opisuje kot uporabo moči države za modifikacijo reprodukcije delovne sile in za vzdrževanje neaktivne populacije.

Claus Offe je predstavljen s temeljno mislijo, da je država blagostanja kapitalizem za reveže in socializem za bogate. Država blagostanja ni spremenila proizvodnje za profit v delo za zadovoljevanje človeških potreb. Nudi zgolj kompenzacijo za nove probleme, ki so stranski proizvod industrijske rasti privatne ekonomije. Razvoj države blagostanja poteka v relativni neodvisnosti od političnih kontravez, ker je njen cilj prevencija potencialno resnih socialnih problemov. Po Ružici prav pripombe Clausa Offeja izražajo bistvo marksističnega pristopa k razumevanju socialne politike.

Ružica meni, da kljub očitni prednosti, ki jo ima marksistični pristop v situiranju socialne politike in analizi njene narave, ne daje zadostnega okvira za razumevanje njenega razvoja, vpliva in sprememb, ki jih povzroča v materialnem in družbenem položaju ljudi. Programi socialne politike so trajna dediščina človeštva. Ni mogoče zanemariti pomena družbenih vrednot, ki so vgrajene v socialno politiko.

Prikaz različnih pojmovanj socialne politike se konča s "skico o pojmu in družbenih funkcijah socialne politike in njeni institucionalni praksi". Socialna politika naj bi bila akcijsko usmerjena konceptualizacija posebne družbene prakse, ki se gradi na izboru določene spoznavno-vrednostne orientacije, ki postane manifestni okvir za vzpostavljanje akcij in njihovo legitimacijo. V temelju spoznavno-vrednostne orientacije je zamisel o družbeni enakosti, svobodi, pravičnosti, družbeni integraciji in potrebah ljudi. Tako definirane socialna politika pa je le idealno-tipska zamisel, ker izraža samo manifestne namene, cilje in splošne smernice za delovanje. Na koncept socialne politike odločilno delujejo objektivni dejavniki in pogoji ter notranja logika, ki izhaja iz načina proizvodnje. Zato je teoretični uvid v funkcioniranje načina proizvodnje oziroma "anatomija družbe" (str. 77) predpostavka za kakršnokoli zamisel o socialni politiki. Skica podaja okvirno sistematiko za analizo socialne politike kot institucionalizirane prakse, kar je predmet drugega dela knjige. V prvem delu pa sta obravnavani še dve vprašanji, to je socialna politika in znanost ter odnos socialne politike in socialnega dela.

Prvo vprašanje je odprto. Ali se bo socialna politika konstituirala kot znanost, je odvisno zlasti od uspešnega teoretičnega postavljanja temeljnih problemov. Šele v samostojnih in relevantnih analizah in na njih temelječih raziskovanjih nastajajo podlage za preraščanje socialnopolitične prakse v novo znanost socialne politike ali pa v teoretično zasnovano sociologijo socialne politike.

Glede drugega meni, da socialna politika in socialno delo v praksi lahko izhajata iz skupnih konceptov, vendar to ni nujno. Specifičnost socialnega dela je v karakterju profesionalne usluge, ki vključuje strokovno znanje in direktno intervencijo. Delovanje socialne politike pa je posredno, vpliva na družbene pogoje in strukture, ki delujejo na ljudi in njihovo okolico.

Drugi del knjige je v bistvu komparativna socialna politika, ki je za avtorja metoda sistematičnega raziskovanja socialne politike v različnih družbenih in časovnih okvirih (str. 99). Opis zajema socialnopolitično prakso v Veliki Britaniji in ZDA kot tipičnih kapitalističnih deželah, v ZSSR kot vodilni deželi realnega socializma in na sintetičen način v deželah v razvoju. V navedenih državah so opisani sistem socialne varnosti, izobraževalni sistem, zdravstvena in stanovanjska politika ter prikaz personalnih socialnih služb. Poglavje, ki obravnava dežele v razvoju, v uvodnih točkah opozarja na posebnosti socialne politike v tretjem svetu. Tu so bile v preteklih desetletjih vidne tri globalne orientacije: 1. prevzemanje vzorcev in imitiranje razvoja industrijskih držav, 2. prilagajanje teh vzorcev in razvoja posebnostim in kulturi dežel v razvoju in 3. iskanje novih in izvirnih poti razvoja. V tretjo skupino so uvrščene Kitajska, Kuba in Tanzanija.

Ta del knjige vsebuje množico zgovornih podatkov in primerjav, ki ilustrirajo zlasti razliko med manifestno in dejansko socialno politiko.

Namesto zaključka avtor razglablja o krizi in socialni politiki, ter podaja skico za bodoče raziskovanje.

Avtorjevo mnenje o socialni politiki v socialistični samoupravni družbi ni eksplicitno izraženo, prav to pa bralca najbolj zanima.

Čeprav je avtor glede jugoslovanske socialne politike skrajno zadržan, podatki in ugotovitve iz drugega dela sami po sebi zbuja-jo asociacije in paralele, npr. pri "discipliniranju" delavskega razreda, zmanjševanju izdatkov za programe socialne politike, izobraževanju za neposredno delo v skladu z zahtevami gospodarstva, zmanjševanju zdravstvenega varstva in večji participaciji in podobno.

S "Socijalno politiko" dr. Miroslava Ružice smo dobili koristno delo, čeprav na najzanimivejša vprašanja ne daje odgovora. Sklepamo, da se pridružuje mnenju, ki ga citira v knjigi, namreč, da potrebujemo predvsem dobra vprašanja.

Dr. Andreja KAVAR-VIDMAR